

ΣΧΕΔΟΝ ΑΟΡΑΤΟΙ

Το **Σχεδόν Αόρατοι**: η παρανομοποίηση της εργασίας ως κρατική στρατηγική για τη μετανάστευση εκδόθηκε για πρώτη φορά τον Οκτώβριο του 2009 σε μορφή μπροσούρας με την υπογραφή των Αυτόνομων Ομάδων από την Αθήνα [Μηδέν Άπειρο, Σαχ, No Woman's Land].

Στη βάση αυτής της μπροσούρας προέκυψε η εμπλουτισμένη εκδοχή που κρατάτε στα χέρια σας. Στο αρχικό κείμενο, που σημειωτέον παρέμεινε ως είχε, προστέθηκαν σχετικά κείμενα που δημοσιεύθηκαν έκτοτε στο **περιοδικό antifa** - πόλεμος ενάντια στο φόβο και συμπλήρωναν τις ελλείψεις που περιείχε η αρχική έκδοση.

Τη σελιδοποίηση έκανε η TL και το εξώφυλλο ο Νεκτάριος. Τη γενική ευθύνη της έκδοσης την έχουν οι εκδόσεις antifa scripta.

Όπως σε όλα όσα κάνουμε, έτσι και για τη συγκεκριμένη έκδοση, δεν αναγνωρίζουμε κανένα δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας. Η χρήση, κατά συνέπεια, μέρους ή ολόκληρου του περιεχομένου είναι ελεύθερη για κινηματική χρήση, υπό την αυτονόητη προϋπόθεση της αναφοράς στην πηγή.

Τυπώθηκε στην Αθήνα το Δεκέμβριο του 2013 σε 1.000 αντίτυπα.

Για επικοινωνία ή σχόλια μπορείτε να απευθύνεστε στη διεύθυνση antifascripta@yahoo.com

Στο διαδίκτυο: www.antifascripta.net

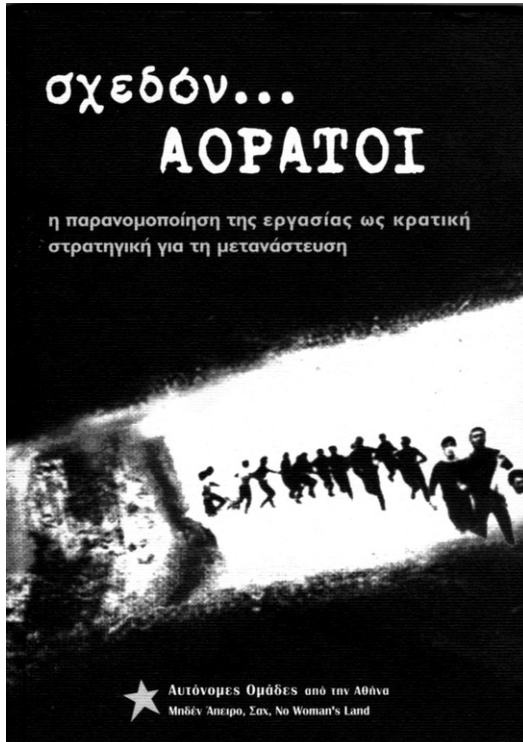
ΣΧΕΔΟΝ ΑΟΡΑΤΟΙ

Η ΠΑΡΑΝΟΜΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ
ΩΣ ΚΡΑΤΙΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΓΙΑ ΤΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ

σχεδόν... ΑΟΡΑΤΟΙ

η παρανομοποίηση της εργασίας ως κρατική
στρατηγική για τη μετανάστευση

Το εξώφυλλο της πρώτης έκδοσης. Σ' αυτήν σημειώναμε ότι "δε φτιάχτηκε για να διακινείται βουβά. Επίσης δε θεωρούμε το θέμα λήξαν". Το βιβλίο που κρατάτε στα χέρια σας είναι η έμπρακτη απόδειξη επί τούτου. Πράγματι δε θεωρούμε το θέμα λήξαν. Κάθε άλλο...

Περιεχόμενα

ΕΙΣΑΓΩΓΗ για τη δεύτερη έκδοση	9
ΕΙΣΑΓΩΓΗ Περί της μεθόδου	13

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 Η παρανομοποίηση της εργασίας ως κρατική στρατηγική για τη μετανάστευση	17
---	----

1. Ο κυρίαρχος λόγος. Σήμερα .....
2. Η παρανομοποίηση της εργασίας ως κρατική στρατηγική .....
3. Γιατί η παρανομοποίηση της εργασίας; .....

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 Η παρανομοποιημένη εργασία στον δοκιμαστικό σωλήνα: Η καταναγκαστική πορνεία	42
--	----

1. Τα άγουρα χρόνια (πριν το 1980) .....
2. Το πείραμα (1980 - 2000) .....
3. Η καταναγκαστική πορνεία σήμερα .....
4. Οι συνέπειες .....

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 Η Ελλάδα σύνορο: Η περιστρεφόμενη πόρτα και η δημιουργία της παρανομοποιημένης εργασίας	63
---	----

1. Οι συνοριακές τακτικές - Αιγαίο .....
2. Οι συνοριακές τακτικές - Έβρος .....
3. Οι συνοριακές τακτικές: Το “άσυλο” .....

4. Οι συνοριακές τακτικές - Νέα Μανωλάδα: 'Όταν η μαφία είναι το αφεντικό	80
5. Η στρατηγική της περιστρεφόμενης πόρτας: Τα σύνορα και η παραγωγή της παρανομίας	91
6. Κέντρα κράτησης: Οι χώροι buffer της παρανομοποιημένης εργατικής δύναμης	99

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 Αντί επιλόγου, συμπεράσματα	114
---	-----

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	123
------------------------	-----

A. Τι έχει πίσω απ' το τζαμί; Μπάτσους! (και τι να είχε; λουλούδια;)	124
B. Τι έχει πίσω απ' τον τοίχο; Κι άλλους μπάτσους! Και στρατό! Σύντομη ιστορία της παράνομης μετανάστευσης (1970-1990)	140
Γ. Το οργανωμένο κράτος: Κέντρα κράτησης, ευρωπαϊκές χρηματοδοτήσεις, θέσεις εργασίας	153
Δ. Ήταν η χώρα απροετοίμαστη; Σύντομη ιστορία της ελληνικής νομοθεσίας για τη μετανάστευση (1991-2010)	159
E. Το κράτος μας κλέβει τα στρατόπεδα συγκέντρωσης 'Εκτακτη ανάγκη στις μακρινές Σάπες	172

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

για τη δεύτερη έκδοση

Το Σχεδόν Αόρατοι κυκλοφόρησε για πρώτη φορά στα τέλη του 2009. Φιλοδοξούσε εξ αρχής να μιλήσει για τη μετανάστευση, όπως αυτή εξελισσόταν στο ελληνικό κράτος απ' τις αρχές της δεκαετίας του '90 και μετά, για τη στρατηγική του ελληνικού κράτους απέναντι στους μετανάστες εργάτες που με ρυθμούς εκατοντάδων χιλιάδων το χρόνο περνούσαν τα ελληνικά σύνορα και για τις νέες σχέσεις που είχε δημιουργήσει αυτή η πρωτόγνωρη διαδικασία στο εσωτερικό της ελληνικής κοινωνίας και των συμφερόντων της.

Ξανακοιτώντας μετά από τέσσερα χρόνια αυτή τη φιλοδοξία τη βλέπουμε να διαπερνιέται από μια εσωτερική αντίφαση. Από τη μία, την περίοδο που η έκδοση αυτή έπαιρνε το δρόμο για το τυπογραφείο, βρισκόμασταν ήδη σχεδόν δύο δεκαετίες μετά τη μετατροπή του ελληνικού κράτους σε κράτος υποδοχής μεταναστών. Για να χρησιμοποιήσουμε τη σχετική ρατσιστική ορολογία, “συνταρασσόμασταν από αλληπάλληλα κύματα μετανάστευσης”, πρώτα “λευκά” και ύστερα “μαύρα”. Ήμασταν μάρτυρες της μετεξέλιξης του κέντρου της Αθήνας σε ανοικτό στρατόπεδο συγκέντρωσης. Βλέπαμε τις εκτεταμένες επιχειρήσεις σκούπα να εκτυλίσσονται εν είδει τελικής εκκαθάρισης της αθηναϊκής μητρόπολης και την ίδια στιγμή παρατηρούσαμε την όλο και μεγαλύτερη εξάρτηση των μικρών και μεγάλων αφεντικών (αυτό που επίσημα ονομάζεται “η ελληνική οικονομία”) από την παράνομη και στρατιωτικοποιημένη εργασία των μεταναστών. Εντωμεταξύ νιώθαμε το ρατσισμό στα κοινωνικά υπόγεια να φουντώνει και τον βλέπαμε να ανταμώνει με κρατικά σχέδια και στρατηγικές διαχείρισης των μεταναστών εργατών. Ακούγαμε για “ασύμβατους πολιτισμούς”, για “υγειονομικές βόμβες”, για “καράβια που γέμισαν” από τους δεξιούς ψάλτες του ρατσισμού και “διάρρηξη του κοινωνικού ιστού”, “απουσία σχεδιασμένης μεταναστευτικής πολιτικής” και “τοπικές κοινωνίες που αδυνατούν να σηκώσουν το φορτίο που τους έλαχε” από τους αριστερούς συναδέλφους τους.

Κι από την άλλη, βρισκόμασταν σε αδιέξοδο: ήμασταν εκείνοι που τα 'χαμε βάλει με τον ελληνικό ρατσισμό και τον ελληνικό φασισμό (ίσως μάλιστα περισσότερο απ' όσο μας αναλογούσε), λέγαμε ότι τον πολεμάμε με τα χέρια και με το μυαλό, και την ίδια στιγμή παραμέναμε δέσμιοι ιδεών και εργαλείων που είχαν φτιαχτεί από πολιτικούς χώρους με τους οποίους το τελευταίο που μοιραζόμασταν ήταν οποιουδήποτε είδους πολιτική συγγένεια. Ήταν μια αντίφαση που μας έδενε χειροπόδαρα: το θεωρητικό οπλοστάσιο που είχαμε κληρονομήσει, αλλά εξίσου κι εκείνο που είχαμε φτιάξει από μόνοι μας, ήταν εντελώς ανεπαρκές για να αντιπαρατεθεί αξιοπρεπώς με τις τρομακτικές αλλαγές με τις οποίες ερχόμασταν αντιμέτωποι. Για να το πούμε κάπως πιο γλαφυρά, όσο σίγουροι ήμασταν ότι οι γνώμες που είχαν διατυπωθεί ως τότε για τη μετανάστευση ήταν στη συντριπτική τους πλειοψηφία ανίκανες να εξηγήσουν την εποχή τους, άλλο τόσο σίγουροι νιώθαμε για την αδυναμία των δικών μας αντιλήψεων γύρω απ' τη γενεαλογία και τη φύση των μηχανισμών που είχαν τεθεί σε κίνηση πάνω στις ζωές εκατομμυρίων μεταναστών εργατών.

Όσotόσο δεν ήμασταν και στη χειρότερη διανοητική κατάσταση: αξιολογώντας εκ των υστέρων το συλλογικό εαυτό μας και το γενικό πολιτικό περιβάλλον εντός του οποίου αναπτυσσόταν, νομίζουμε ότι εκείνο που μας κράτησε διανοητικά ζωντανούς, σε μια εποχή που η πιο βαθιά ανάλυση για το θέμα άκουγε στο όνομα “ευρώπη φρούριο”, ήταν ο ακατέργαστος αντιρατσιστικός εμπειρισμός που χαρακτήριζε για χρόνια την πολιτική μας ύπαρξη. Χρειάζεται να επιμείνουμε εδώ: ίσως εκ πρώτης όψεως η εμπειριστική απέχθεια που νιώθαμε για το ρατσισμό και τους φυσικούς του φορείς να ξενίζει, ειδικά όταν ονομάζεται αναλυτικό εργαλείο, όμως ήταν ακριβώς αυτή η εύστοχη βιωματική επισήμανση της ύπαρξης ενός οξυμένου ρατσισμού σε όλο το εύρος της ελληνικής κοινωνίας και η ανελέητη πολεμική της, στην οποία επιδοθήκαμε, που μας έκανε “ευαίσθητους” με το θέμα. Δίχως να μπορούμε να εφεύρουμε τη θεωρητική του αποτύπωση, δηλαδή δίχως να μπορούμε να διατυπώσουμε οργανωμένα την αντίθεσή μας στην ιστορία και τα συμφέροντα του ελληνικού ρατσισμού, εντούτοις μπορούσαμε, έστω κι από διαίσθηση, να αντιληφθούμε ότι η πρόοδος που όλοι επαγγέλονταν ήταν χτισμένη πάνω στη ζωή και το θάνατο εκατομμυρίων μεταναστών. Μπορεί να ήμασταν χυδαίοι εμπειριστές, μπορεί να εξαντλούσαμε τα όρια του

μίσους μας στα χαμηλά πατώματα του ελληνικού ρατσισμού, αλλά ήμασταν εντελώς επίκαιροι: μισούσαμε τους ρατσιστές γιατί στο πρόσωπό τους βλέπαμε έναν ορατό εχθρό, έναν εχθρό τον οποίο μπορούσες να φτύσεις στο λεωφορείο ή να βρίσεις στο δρόμο.

Ενώ δουλεύαμε το Σχεδόν Αόρατοι αυτός ο, κατ' αρχήν θετικός, εμπειρισμός είχε ήδη φτάσει στα όριά του και είχε ήδη υποστεί κριτική από μας κι από τους ομοίους μας, για λόγους που καθόλου δεν είχαν να κάνουν με αλλαγή στάσης απέναντι στους μικροαστούς ρατσιστές (κάθε άλλο...). Καταλαβαίναμε σαν έλλειψη από μεριάς μας μια κατανόηση της μετανάστευσης που να επικεντρώνει λιγότερο στις μοριακές ρατσιστικές συμπεριφορές (αυτό το κάναμε ήδη δεκαπέντε χρόνια...), αλλά αντίθετα να προσπαθήσει να την εξετάσει σαν απρόσωπη καπιταλιστική διαδικασία, να βρει τους “νόμους” που τη διέπουν και τελικά να προτείνει μια μαχητική ερμηνεία για το κίνημα της εποχής μας. Η βασική μας μέριμνα ήταν να καλύψουμε το τεράστιο θεωρητικό κενό που έχασκε σαν πληγή και για το οποίο η μόνη σχετική διαθέσιμη θεραπεία ήταν ο ανθρωπισμός της κακιάς ώρας που πλασαριζόταν σαν αντιρατσιστική πανάκεια. Στο Σχεδόν Αόρατοι προσπαθήσαμε να καταδείξουμε το δίδυμο αδερφάκι του ρατσισμού της ελληνικής κοινωνίας: να εξετάσουμε την κρατική στρατηγική για τη διαχείριση εκατομμυρίων μεταναστών εργατών από τη σκοπιά των αυτόνομων. Εκεί ανακαλύψαμε ότι το ελληνικό κράτος, κι εδώ που τα λέμε κάθε κράτος υποδοχής μεταναστών, δεν είναι έρμαιο των “μεταναστευτικών ροών”, όπως ισχυρίζεται η ακροδεξιά φιλολογία· όπως επίσης ότι το ελληνικό κράτος δεν είναι ένα κράτος “δίχως μεταναστευτική πολιτική”, όπως το θέλει η αριστερή σκέψη. Το ελληνικό κράτος εφαρμόζει την πολιτική της παρανομοποίησης, της διαχείρισης δηλαδή των εκατομμυρίων μεταναστών εργατών που πέρασαν αυτά τα είκοσι χρόνια από το εσωτερικό του, μέσω ενός σοφά κατασκευασμένου σχεδίου. Τα βασικά του συστατικά είναι οι νομοθεσίες, οι κατασταλτικοί μηχανισμοί, οι μαφίες, τα υλικά συμφέροντα των τοπικών κοινωνιών και η σχεδόν ολοκληρωτική απουσία του εσωτερικού εχθρού. Αυτή ακριβώς η γνώμη περί παρανομοποίησης, όπως εκτίθεται στο Σχεδόν Αόρατοι, αποτέλεσε έκτοτε ένα μόνιμο εργαλείο που βρισκόταν πίσω από οτιδήποτε κάναμε ή λέγαμε σε σχέση με τους μετανάστες και τη διαχείρισή τους απ' το ελληνικό κράτος. Κατά τη γνώμη μας η παρανομοποίηση της ζωής και της εργα-

σίας των μεταναστών ήταν η απαρégκλιτη στρατηγική που ακολουθούσε το ελληνικό κράτος, ήταν ένα εργαλείο γενικής εφαρμογής, την καθολικότητα του οποίου, ωστόσο, δεν ήμασταν σε θέση να διακρίνουμε εξαρχής.

Οπότε δεν ξέρουμε αν και σε τι βαθμό αυτή η πρώτη έκδοση επηρέασε την αντιφασιστική σκέψη και δράση. Κι ούτε γνωρίζουμε κατά πόσο δημιούργησε νέες αφητηρίες για να καταλαβαίνουμε τι είναι αυτό που συμβαίνει σε εκατομμύρια προελετάριους ανά τον κόσμο. Το σίγουρο πάντως είναι, ότι, ήδη, μειοψηφικές τάσεις του αντιφασιστικού κινήματος αναφέρονται όλο και λιγότερο στην ηττημένη αριστερή σκέψη, ακριβώς επειδή αυτή η τελευταία δεν έχει τίποτα να προσφέρει πέρα από θλιβερές κοινοτοπίες του είδους “η Ευρώπη θωρακίζεται και θωρακίζεται και θωρακίζεται”. Κι από την άλλη, πάλι μειοψηφικά, υιοθετούν στη θεωρία και στην πράξη κατευθύνσεις σαν κι αυτές που περιλαμβάνονται σ' αυτό εδώ το βιβλίο. Χαιρόμαστε πολύ όταν τέτοιες ομάδες και μεμονωμένοι σύντροφοι ανακαλύπτουν στο Σχεδόν Αόρατοι ιδέες για σημερινή αντιφασιστική χρήση.

Κατά τα άλλα δεν αγνοούμε ότι, όπως κάθε φιλοδοξία του βεληνεκούς της, έτσι και τούτη εδώ δεν είναι δίχως τις ελλείψεις της. Ορισμένες απ' αυτές τις εντοπίσαμε και μόνοι μας, προσπαθώντας να τις καλύψουμε εκ των υστέρων. Στον καιρό που μεσολάβησε από την πρώτη έκδοση μέχρι αυτήν, δημοσιεύσαμε σε σκόρπια τεύχη του περιοδικού *antifa* - πόλεμος ενάντια στο φόβο κείμενα που καταπάνονται με ζητήματα που είχαν διαφύγει της προσοχής μας το 2009. Αυτά τα κείμενα (με τις αναγκαίες τροποποιήσεις που απαιτεί η δημοσίευσή τους ως ενότητα), με την εξαίρεση εκείνου που έχει τίτλο “κέντρα κράτησης: οι χώροι *buffer* της παρανομοποιημένης εργατικής δύναμης” και αποτελεί το έκτο μέρος του τρίτου κεφαλαίου, τα συμπεριλάβαμε όλα στο παράρτημα που κλείνει την παρούσα έκδοση, με την ελπίδα να αναπληρώνουν τις ελλείψεις που παρουσίαζε η αρχική έκδοση.

Για το τέλος θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε όλους τους συντρόφους και τις συντρόφισσες, από την Αθήνα κι απ' αλλού, που μας παρότρυναν να εκδώσουμε εκ νέου το Σχεδόν Αόρατοι. Αν μη τι άλλο, είναι κι αυτή με τον τρόπο της μια μικρή ένδειξη ότι τα όσα κατά καιρούς κάνουμε και λέμε δεν περνάνε απαρατήρητα. Ελπίζουμε το ίδιο να συμβεί και με τη δεύτερη αυτή έκδοση.

Antifa scripta
Δεκέμβρης 2013

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Περί της μεθόδου

Όταν την άνοιξη του 2008 αποφασίσαμε να ασχοληθούμε συστηματικά με το ζήτημα της μετανάστευσης, δεν το κάναμε από ακαδημαϊκό ενδιαφέρον. Ούτε ήταν κάτι που μας προέκυψε από το πουθενά. Εδώ και πέντε χρόνια πολλοί από εμάς είμαστε ενεργά αναμειγμένοι με την υπόθεση της ταξικής αυτονομίας. Συνεπώς είμαστε ενεργά αναμειγμένοι στην υπόθεση του αντιρατσισμού και του αντιφασισμού. Συμμετείχαμε και συμμετέχουμε σε αυτόνομους *antifa* πυρήνες με τοπική και ευρύτερη αντιφασιστική δράση, έχουμε ασχοληθεί και ασχολούμαστε με τα ταπεινά έργα του μοιράσματος προκηρύξεων και της αφισκοκόλλησης, έχουμε εντυφώσει στο τι σημαίνει η αντιρατσιστική οργάνωση από τα κάτω, έχουμε καρπωθεί τα οφέλη της κι έχουμε λουστεί τα προβλήματά της. Με λίγα λόγια έχουμε προσπαθήσει και προσπαθούμε όσο καλύτερα μπορούμε να χτυπήσουμε το ρατσισμό “υλικό στο δρόμο και ιδεολογικά στις καρδιές και τα μυαλά των ανθρώπων”, όπως το έθεσαν κάποτε κάποιοι Βρετανοί σύντροφοι.

Όταν λοιπόν αποφασίσαμε να ασχοληθούμε πιο συστηματικά με το ζήτημα της μετανάστευσης, γνωρίζαμε πως η επιλογή μας δεν ήταν μια ευκαιριακή επιλογή. Δεν την αντιληφθήκαμε καν σαν κάποιου είδους έναρξη, αφού η ενασχόλησή μας είχε ήδη ξεκινήσει εδώ και κάποια χρόνια. Οπότε κάποια πράγματα δεν ήταν προς συζήτηση, βρισκονταν ήδη στη βάση του προβληματισμού μας. Για να το πούμε ευθέως, τα όσα ακολουθούν βασίζονται στην παραδοχή ότι κάθε μετανάστευση στον καπιταλισμό είναι μετανάστευση εργατικής δύναμης. Οι μετανάστες είναι εργάτες, η δυνατότητά τους για εργασία είναι το βασικό διακύβευμα κάθε κρατικής νομοθεσίας, κάθε μπατσικής πρακτικής, κάθε εργασιακής μεθόδου που σοφίζονται τα αφεντικά.

Επίσης, έχουμε προ πολλού ξεμπερδέψει με κάθε μεταμοντέρνα θεωρία από αυτές που θεωρούν πως ο ρατσισμός είναι κάποιου είδους “φόβος του άλλου”, τάχα εγγεγραμμένος στο ανθρώπινο γονιδιακό υλικό από την εποχή των σπηλαίων. Γελάμε, όπως γελούσαμε πάντα, όταν ακούμε πως ο ρατσισμός είναι κάποιου είδους διανοητική αρρώστια για τη θεραπεία της οποίας αρκεί η “καλύτερη εκπαίδευση και πληροφόρηση”, κοντολογίς η ανείρεση κάποιας πλάνης, σίγουρα δημιουργημένης από τα μμκ. Όχι. Βλέπουμε τον ρατσισμό σαν την κατεξοχήν ιδεολογία διαίρεσης και αποδυνάμωσης της εργατικής τάξης, θεωρούμε λοιπόν τον ρατσισμό, όπως τον ξέρουμε σήμερα, ως μία από τις βασικές ιδεολογικές κατασκευές του καπιταλισμού, ιδεολογία που γεννήθηκε μαζί με τον καπιταλισμό και θα πεθάνει μόνο μαζί με τον καπιταλισμό. Για να το πούμε πιο απλά, κατά τη γνώμη μας δεν μπορεί σήμερα να υπάρξει αυτόνομο ταξικό κίνημα που να μην είναι ταυτόχρονα αντιρατσιστικό κίνημα. Και αντίστροφα, κάθε αντιρατσιστικό κίνημα που αξίζει τον χαρακτηρισμό, δεν μπορεί παρά να είναι ταξικό και αυτόνομο.

Είναι με αυτή την έννοια που ποτέ δεν αντιληφθήκαμε την “αλληλεγγύη προς τους μετανάστες” σαν ζήτημα ανθρωπισμού και “δικαιωμάτων του ανθρώπου”, που πρέπει να επιλυθεί από το κράτος μόλις αυτό έλθει στα συγκαλά του και ξαναθυμηθεί τις αρχές της Γαλλικής επανάστασης. Κατά τη γνώμη μας, ο μόνος τρόπος να σχετιστεί κανείς με τους μετανάστες εργάτες, είναι και ο μόνος τρόπος που υπάρχει να αντιταχθεί στα όσα σχεδιάζονται εναντίον μας: Λέμε για τον τρόπο της ταξικής αλληλεγγύης στην κυριολεξία της, λέμε για την αλληλεγγύη των εργατών προς τα μέλη της τάξης τους. Κι επειδή στην Ελλάδα η αλληλεγγύη είναι κουβέντα πολυχρησιμοποιημένη και τριμμένη μέχρι την τελευταία φλούδα στον τρίφτη της ιδεολογίας, λέμε για τη συνειδητοποίηση ότι εμείς και οι μετανάστες εργάτες είμαστε ένα, οι νίκες τους είναι και δικές μας νίκες και οι ήττες τους είναι και δικές μας ήττες. Λέμε πως εμείς και οι μετανάστες εργάτες είμαστε ένα, είμαστε η εργατική τάξη, προσδιοριζόμαστε από το ίδιο το γεγονός της εκμετάλλευσής μας. Είναι η έλλειψη αυτής της συνείδησης και κυρίως η αδυναμία μετατροπής της σε πράξη, που είκοσι χρόνια τώρα κατατρώνει από τα μέσα το λεγόμενο “κίνημα”, που το φέρνει να παραπαίει μεταξύ ενός ανθρωπισμού της κακιάς ώρας και μιας παντελούς αδυναμίας κατανόησης της πραγματικότητας. Είναι αυτή η έλλειψη έμπρακτης συνεί-

δησης που έχει χτίσει την κατά κράτος ιδεολογική και υλική νίκη των αφεντικών, αυτή τη νίκη που σημαδεύει το σημερινό κόσμο.

Όπως αναμένεται από κάποιους σαν και του λόγου μας, θα πρέπει να σημειώσουμε πως δεν είναι μια νίκη αποκλειστικά ιδεολογική, ή μια νίκη που εκτυλίσσεται αποκλειστικά στο πεδίο του ρατσισμού. Σήμερα, είκοσι σχεδόν χρόνια από την πρώτη είσοδο των μεταναστών εργατών, μετά από τις ψευδαισθήσεις κοινωνικής ανέλιξης της δεκαετίας του '90, βρίσκουμε τις ζωές μας να καταρακουλάνε στην ξεφτίλα μαζί με τους μισθούς μας, το φόβο να βασιλεύει σε κάθε εργασιακό χώρο, βρίσκουμε τους κάθε λογής μπάτσους και τις κάθε λογής απαγορεύσεις να εξαπλώνονται σε όλο και ευρύτερα πεδία των κοινωνικών σχέσεων. Βρισκόμαστε αντιμέτωποι με έναν νέο ολοκληρωτισμό που είναι η πρακτική έκφραση της καθολικής ταξικής μας ήττας. Αυτός ο νέος ολοκληρωτισμός, η εγκαθίδρυσή του και η κυριαρχία του δεν είναι καθόλου άσχετος με την αποτυχία της ντόπιας εργατικής τάξης να συνδεθεί με τους μετανάστες εργάτες. Μάλιστα, η συνέχεια της ιστορίας θα εξαρτηθεί από ακριβώς αυτό το διακύβευμα.

Όπως και να 'χει. Όλα αυτά δεν σημαίνουν ότι είμαστε σοφοί, ή ότι έχουμε λύσει όλα τα ζητήματα που αφορούν τον ρατσισμό. Τα αναφέρουμε περισσότερο για λόγους τιμιότητας και για να μπορείτε να παρακολουθήσετε τα όσα ακολουθούν. Αλλά και για να δείξουμε πως καταλαβαίνουμε τους λόγους για τους οποίους όταν ξεκινήσαμε να ασχολούμαστε με το ζήτημα της μετανάστευσης, βρήκαμε τους εαυτούς μας στο πιο βαθύ σκοτάδι. Ευτυχώς, είχαμε από παλιά τις βασικές αρχές που προαναφέραμε. Με αυτές τις αρχές είναι που καταλάβαμε τα εξής: από το 2004 και μετά, οι πόλεμοι στο Ιράκ, το Αφγανιστάν και μεγάλες περιοχές της Αφρικής (σε πολλούς από τους οποίους συμμετέχει και η Ελλάδα) κατέστρεψαν κοινωνικές σχέσεις και υλικές υποδομές εκεί και δημιουργούσαν νέα μεταναστευτικά ρεύματα εδώ. Εν τω μεταξύ, το ελληνικό κράτος, μαζί με τα ΜΜΕ, τις Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις του και τα ντόπια μικρά και μεγάλα αφεντικά είχε ωριμάσει εξαιρετικά ως προς την αντιμετώπιση των μεταναστών, ή εν πάση περιπτώσει υπήρχαν σημαντικές διαφορές σε σχέση με τη μετανάστευση της δεκαετίας του '90. Επίσης, το μέλλον διαγραφόταν ζοφερό. Μετά από δεκαπέντε χρόνια μετανάστευσης, η ελληνική εργατική τάξη εξακολουθούσε να παραμένει ξένη με το μη ελληνικό της κομμάτι, χα-

μένη μεταξύ ρατσισμού, οικονομικής κρίσης και χρεών. Η κατάσταση με λίγα λόγια ήταν ένα κι ένα για να αλωνίσουν οι δημοσιογράφοι, οι επιστήμονες, οι φιλάνθρωποι, οι ιδεολόγοι και οι μπάτσοι. Αυτοί είναι που λένε τι συμβαίνει με το ζήτημα μετανάστευση σήμερα, αυτοί είναι που θέτουν τις ερωτήσεις και δίνουν τις απαντήσεις, αυτοί είναι που λένε τι είναι “πρόβλημα” και τι είναι η “λύση”.

Αμέσως μόλις βάλαμε μπροστά το ζήτημα της μετανάστευσης στην Ελλάδα και τον κόσμο σήμερα, βρήκαμε μπροστά μας αυτή την ιδεολογική κυριαρχία. Για το είδος και την ποσότητα αυτής της κυριαρχίας, θα μιλήσουμε παρακάτω. Πάντως η αρχική μας μέθοδος ήταν να κολυμπήσουμε στα νερά αυτής ακριβώς της ιδεολογίας, να την κοιτάζουμε μέχρι το βάθος της με την ελπίδα ότι κάπου θα κρύβεται μια αλήθεια. Από τον Σεπτέμβριο του 2008 ξεκινήσαμε να αποδελτιώνουμε και να καταγράφουμε τα σχετικά με τη μετανάστευση δημοσιεύματα από τον καθημερινό τύπο με έμφαση στις εφημερίδες Καθημερινή και Ελευθεροτυπία. Δεν μείναμε στην αποδελτίωση, αλλά εκδίδαμε τα όσα συγκεντρώναμε σε ένα περιοδικό και κοιτάζαμε να τα συζητάμε όσο καλύτερα και ρεαλιστικότερα μπορούσαμε, γραπτά και προφορικά, τόσο μεταξύ μας όσο και με άλλους συντρόφους.

Κάπως έκπληκτοι ανακαλύψαμε πως αυτός ο ανάποδος τρόπος ενασχόλησης με την επικαιρότητα άρχισε να μας δίνει επιπλέον ιδέες και επιπλέον τεκμήρια για τα όσα είχαμε στο μυαλό μας. Είναι από εκεί που ήρθαμε σε επαφή με τις εκθέσεις των ανθρωπιστικών οργανώσεων, συζητήσαμε τις βασικές αρχές των προσεγγίσεών τους και ανακαλύψαμε, από τη μια ό-τι αυτές οι οργανώσεις εκφράζουν καλύτερα από τον καθένα τον κυρίαρχο λόγο για τη μετανάστευση σήμερα, και από την άλλη ότι με αυτόν τον λόγο διαφωνούμε κάθετα. Είναι από εκεί που είδαμε διάφορα επιμέρους επεισόδια να εκτυλίσσονται μέρα με τη μέρα και μήνα με τον μήνα. Είναι από εκεί που αρχίσαμε να βρίσκουμε τι να διαβάσουμε από όλο τον όγκο της σχετικής βιβλιογραφίας. Είναι από εκεί τέλος που αρχίσαμε να αντιλαμβανόμαστε την ενασχόληση του ελληνικού κράτους με τους μετανάστες εργάτες σαν κάτι διόλου ευκαιριακό, αλλά σαν μία στρατηγική.

Είναι για αυτή τη στρατηγική, το είδος της, τους στόχους της και τις πολιτικές της επιπτώσεις που θα μιλήσουμε παρακάτω.

Οκτώβρης 2009

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι

Η παρανομοποίηση της εργασίας ως κρατική στρατηγική για τη μετανάστευση

Σκούπα στο κέντρο
της Αθήνας, κάπου
στα 2009

Ι. Ο κυρίαρχος λόγος. Σήμερα

Το καλοκαίρι του 2007 μέλη της γερμανικής ανθρωπιστικής οργάνωσης Pro Asyl επισκέφθηκαν την Ελλάδα με σκοπό να περιγράψουν τις συνθήκες στα κέντρα κράτησης μεταναστών στο Αιγαίο. Για ένα περίπου μήνα πήραν συνεντεύξεις από κρατούμενους, φύλακες, λιμενικούς και διευθυντές και κατέληξαν σε μια μελέτη που κυκλοφορεί ελεύθερα στο διαδίκτυο με τίτλο *Η κατάσταση των προσφύγων στο Αιγαίο και οι πρακτικές του ελληνικού λιμενικού*¹. Κανείς δεν θα μπορούσε να κατηγορήσει αυτή την μελέτη

1. Pro Asyl & Group of Lawyers for the Rights of refugees and migrants, *The truth may be bitter, but it must be told: the situation of refugees in the Aegean and the practices of the Greek coast guard*, Οκτώβριος 2007.

για έλλειψη σοβαρότητας. Οι πάνω από εκατό συνεντεύξεις που αποτελούν το βασικό της υλικό περιγράφουν -όντως συνταρακτικά, όντως ρεαλιστικά- τη ζοφερή κατάσταση των νεοφερμένων μεταναστών, τις κτηνώδεις πρακτικές των ελλήνων λιμενόματσων, το θάνατο και τη βία που βασιλεύουν γύρω, και πολλές φορές μέσα, σε μερικούς από τους πιο δημοφιλείς τουριστικούς προορισμούς στην Ευρώπη.

Δεν θα σταθούμε όμως στην αδιαμφισβήτητη χρησιμότητα τέτοιων μελετών. Αυτό που μας ενδιαφέρει εδώ είναι τα συμπεράσματά της. Αφού λοιπόν τα μέλη της Pro Asyl έχουν συναντήσει και μιλήσει με εκατοντάδες πρόσφυγες, αφού έχουν περιγράψει το Αιγαίο σαν το σκηνικό ενός διαρκούς πολέμου χαμηλής έντασης, βρίσκουν πως αυτά που πρέπει να γίνουν είναι τα εξής:

Προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην Ελλάδα. Σεβασμός της αρχής της μη επαναπροώθησης. Εξέταση των καταγγελιών για βασανιστήρια και κακομεταχείριση. Να σταματήσει η συστηματική κράτηση κατά την άφιξη. Πρόσβαση σε μια δίκαιη διαδικασία εξέτασης των αιτημάτων ασύλου. Αναγνώριση του δικαιώματος στην προστασία. Προστασία των ανηλίκων. Δημιουργία ενός κατάλληλου συστήματος υποδοχής των προσφύγων. Καμιά επαναπροώθηση αιτούντων άσυλο στην Ελλάδα [ενν. από τη Γερμανία]. Η Ευρώπη χρειάζεται έναν άλλο μηχανισμό ανάληψης της ευθύνης για τους πρόσφυγες...²

Ο ανθρωπισμός και οι διάφοροι λόγοι περί “δικαιωμάτων” είναι σήμερα ο κυρίαρχος λόγος σε σχέση με το ρατσισμό και τη μετανάστευση. Ο ανθρωπισμός δεν μιλάει για κοινωνικές τάξεις, αλλά για “ανθρώπους”. Και δεν βλέπει ο ανθρωπισμός τα όποια “δικαιώματα” σαν το ιστορικό αποτέλεσμα της ταξικής πάλης, αλλά σαν αυτονόητη συνθήκη συνυφασμένη με το “ανθρώπινο”, τόσο όσο ο νους και το σώμα. Φυσικά με τέτοια θεμέλια, ο ανθρωπισμός αδυνατεί να πει ή να προτείνει οτιδήποτε ρεαλιστικό ή έστω απλά ενδιαφέρον σχετικά με την μετανάστευση. Αντιθέτως φτάνει να αποτελεί λειτουργικό κομμάτι του ρατσισμού ως πλέγματος κοινωνικών σχέσεων.

2. Στο ίδιο, σελ. 8

Η βασική κατά τη γνώμη μας αφητηρία του ανθρωπιστικού λόγου για τη μετανάστευση είναι η παραδοχή ότι οι “ντόπιοι” και οι “ξένοι” είναι εντελώς διαφορετικά πράγματα. Από εκεί είναι που πηγάζουν οι παραδοχές ότι η έλευση των “ξένων” είναι ένα παροδικό φαινόμενο, ότι τα πάθη τους είναι σε τελική ανάλυση δικά τους και μόνο, καθώς και ότι το μόνο που μπορούμε να διανοηθούμε σε σχέση με το θέμα είναι “να τους βοηθήσουμε”. Όπως εύγλωττα δηλώνει το σύνθημα “οι μετανάστες δεν είναι πρόβλημα, έχουν προβλήματα”, οι μετανάστες εργάτες είναι κάτι άλλο από εμάς, διαθέτουν μάλιστα “προβλήματα” τα οποία ουδέποτε θα φτάσουν να γίνουν και δικά μας. Αν αυτά τα προβλήματα μας αφορούν, είναι αποκλειστικά και μόνο για κάποιους αόριστους ηθικούς λόγους.

Σε ένα πιο πολιτικό επίπεδο, ο σημερινός κυρίαρχος λόγος περί μετανάστευσης κινείται γύρω από την βασική παραδοχή ότι η παράνομη μετανάστευση είναι όντως πρόβλημα και το κράτος όντως προσπαθεί να το λύσει. Ή για να το πούμε αλλιώς, η *συντριπτική πλειοψηφία της αντιπολίτευσης στις κρατικές πολιτικές για τη μετανάστευση, δέχεται ότι το κράτος έχει τα προβλήματα που λέει πως έχει και ότι επιδιώκει τις λύσεις που λέει πως επιδιώκει.*

Αυτή η γενική παραδοχή έχει βέβαια πολλές επιμέρους συνέπειες. Έτσι, αυτή τη στιγμή, ο λόγος της κοινωνικής αντιπολίτευσης περί μετανάστευσης, δέχεται μεταξύ άλλων:

-Ότι τα κράτη έχουν αποφασίσει να κλείσουν ερμητικά τα σύνορα απέναντι στη μετανάστευση.

-Ότι τα κράτη έχουν αποφασίσει και προσπαθούν να καθαρίσουν την επικράτειά τους από τους “ανθρώπους χωρίς χαρτιά”.

-Ότι δηλαδή τα κράτη πιστεύουν πως οι επικράτειές τους “έχουν γεμίσει”.

-Ότι παρόλα αυτά, τα κράτη αδυνατούν να επιβάλουν τις αποφάσεις τους, βρίσκονται σε αμηχανία μπροστά σε ένα φαινόμενο εν πολλοίς ανεξέλεγκτο.

-Ότι με λίγα λόγια, τα κράτη αδυνατούν να διαφυλάξουν τα σύνορά τους.

Συνεπώς τα κράτη, αντιμέτωπα με το φαινόμενο της “παράνομης μετανάστευσης”, φτάνουν να δυσλειτουργούν. Αυτά τα φαινόμενα δυσλειτουργίας δεν περιορίζονται στην αδυναμία φύλαξης των συνόρων. Επεκτείνονται στις περιπτώσεις “διαφθοράς κρατικών υπαλλήλων”. Περιλαμβάνουν τις περιπτώσεις “άσκοπης χρήσης βίας”. Δεν αποκλείουν τις περιπτώσεις

“κτηνώδους εκμετάλλευσης”. Και φυσικά λύνονται με “νομικές και θεσμικές βελτιώσεις”.

Κύκλοι όπως αυτός των “μεταναστών με προβλήματα” ή εκείνος του “ανίκανου κράτους”, δεν είναι απλά σειρές λανθασμένων παραδοχών που οδηγούν σε λανθασμένα συμπεράσματα. Αντίθετα, είναι σειρές πολιτικών επιλογών. Πιο συγκεκριμένα είναι ο τρόπος με τον οποίο τα *καπιταλιστικά κράτη και οι καπιταλιστικές κοινωνίες που εξευτελίζουν, σκοτώνουν και εκμεταλλεύονται ένα σημαντικό κομμάτι της εργατικής τους τάξης δίχως κανένα μέτρο, μπορούν ταυτόχρονα να διαθέτουν πολιτικές οι οποίες έχουν σκοπό να εγκυλούν τις ίδιες αυτές κοινωνίες να θυμηθούν έναν κάποιον καλύτερο και πιο αληθινό εαυτό.* Η βασική δουλειά του ανθρωπισμού είναι να εγκυλεί μια πλατωνική ιδέα ενός κράτους και μιας κοινωνίας του διαφωτισμού, της ισότητας και των “δικαιωμάτων του ανθρώπου”. Και μπορεί, μας λένε, αυτό το ιδανικό κράτος και αυτή η ιδανική κοινωνία να χάθηκαν προσωρινά από κάποιο ανεπίτρεπτο όσο και ανεξήγητο “λάθος της ιστορίας”, μπορεί να αντικαταστήθηκαν από κοινωνίες κανιβάλων και εμπόρων λευκής σαρκός. Δεν έχουμε όμως, παρά να διορθώσουμε το “λάθος”, να αναιρέσουμε την “οπισθοδρόμηση”, και η κοινωνία του διαφωτισμού θα επανέλθει λαμπρή, πολλές φορές μάλιστα με κρατική χρηματοδότηση! Σύμφωνα με τη ρητορική των ανθρωπιστών, ο εξευτελισμός, η εκμετάλλευση και οι δολοφονίες των μεταναστών είναι μοναδική περίπτωση: Το μοναδικό έγκλημα για την αναίρεση των συνεπειών του οποίου αρμόδιος είναι ο ίδιος ο εγκληματίας, ή έστω ο καλός του εαυτός!

Σε τελική ανάλυση δηλαδή, ο ανθρωπισμός είναι ο τρόπος με τον οποίο οι καπιταλιστικές κοινωνίες συσκοτίζουν την πραγματική λειτουργία της μετανάστευσης στο εσωτερικό τους, διοχετεύοντας ταυτόχρονα τα πιο ευαίσθητα από τα μέλη τους στις πιο ακίνδυνες των ενασχολήσεων. Αυτά, την ίδια στιγμή που οι επιταγές του πραγματικού συντάγματος του καπιταλισμού καλπάζουν με πρωτοφανή ρυθμό, ακόμη και για τα δεδομένα των κανιβαλισμών του προηγούμενου αιώνα. Ο ανθρωπισμός είναι ένας από τους βασικούς τρόπους με τους οποίους σήμερα, είκοσι χρόνια μετά την έλευση των πρώτων μεταναστών στην Ελλάδα, η αντιρατσιστική σκέψη και δράση βρίσκονται ακόμα σε νηπιακό επίπεδο, που οι σχέσεις μεταξύ ντόπιων και ξένων εργατών είναι εν πολλοίς ανύπαρκτες, που εν πάση περι-

πτώσει η εργατική τάξη στην Ελλάδα παραμένει ρατσιστική, δηλαδή διαιρεμένη, δηλαδή αδύναμη, έρμαιο κάθε όρεξης των αφεντικών.

Γι' αυτό είναι απόλυτη ανάγκη να ανακαλύψουμε ξανά ταξικές αιτίες, ταξικές εξηγήσεις και ταξικές περιγραφές για τον ρατσισμό. Είναι αναγκαίο να εξηγήσουμε τις κρατικές πολιτικές για την μετανάστευση, όχι σαν “ατυχή οπισθοδρόμηση”, αλλά σαν κομμάτι του ταξικού πολέμου. Είναι αναγκαίο να ανακαλύψουμε έμπρακτα την τάξη μας στο σύνολό της, με τα συμφέροντα και τις δυνατότητές της. Η γνώμη που θα περιγράψουμε παρακάτω, θα έχει τις αδυναμίες της και τα σφάλματά της, όπως και να 'χει όμως, φιλοδοξεί να συμβάλει προς αυτήν την κατεύθυνση.

2. Η παρανομοποίηση της εργασίας ως κρατική στρατηγική

*Give me your tired, your poor,
Your huddled masses yearning to breathe free,
The wretched refuse of your teeming shore.
Send these, the homeless, tempest-tossed to me.
I lift my lamp beside the golden door.³*

Επιγραφή στην βάση του αγάλματος της Ελευθερίας,
στο λιμάνι της Νέας Υόρκης, αρχές του 20ού αιώνα.

Λέγεται συχνά πως είναι παράδοξο οι Έλληνες να είναι ρατσιστές. Η ελληνική μετανάστευση κατά την διάρκεια του εικοστού αιώνα, μεγάλη σε όγκο και διάρκεια καθώς ήταν, προίκισε σχεδόν κάθε ελληνική οικογένεια και με έναν τουλάχιστον μετανάστη. Δεν μπορεί λοιπόν αυτή η κοινωνία να είναι μια ρατσιστική κοινωνία. Φυσικά το επιχείρημα είναι έωλο και διαψεύδεται στην πράξη για τον απλό λόγο ότι η μνήμη που δεν είναι ταξική θυμάται ό,τι θέλει. Μπορούμε όμως να το χρησιμοποιήσουμε σαν αφετηρία για να σκεφτούμε τις διαφορές της μετανάστευσης των Ελλήνων τότε από τις τωρινές μετακινήσεις του πολυεθνικού προλεταριάτου.

3. “Δώστε μου τους κουρασμένους, τους φτωχούς σας, τις σκυφτές μάζες που λαχταρούν τον αέρα της ελευθερίας, τους απόβλητους που κατακλύζουν τις ακτές σας. Στείλτε μου τους άστεγους, τους θαλασσοδαρμένους. Πλάι σε χρυσή πύλη υψώνω τον πυρσό μου”.

Οι Έλληνες εργάτες λοιπόν, ταξίδεψαν κατά την διάρκεια του εικοστού αιώνα στις ΗΠΑ, στην Γερμανία, στο Βέλγιο και την Αυστραλία, εκεί έγιναν αντικείμενο εκμετάλλευσης, εκεί πλούτισαν πολύ πολύ λιγότερο από όσο τους θέλουν τα λαϊκά παραμύθια, εκεί τέλος έγιναν αντικείμενο ρατσισμού, “βρωμούσαν”, “έκλεβαν”, “ήταν απολίτιστοι” και “αποτελούσαν πρόβλημα” όσο κάθε μετανάστης εργάτης. Αλλά ποτέ τους δεν υπήρξαν “παράνομοι”. Η μετακίνησή τους, είτε έγινε ελεύθερα, μέσα από τα ανοιχτά σύνορα των ΗΠΑ και της Αυστραλίας, είτε με διακρατικές συμφωνίες του ελληνικού μετεμφυλιακού κράτους με το γερμανικό και το βελγικό. Σε κάθε περίπτωση πάντως, η εκμετάλλευσή τους ήταν νόμιμη. “Με χαρτιά”. Και με μια κάποια μίζερη προοπτική παραμονής.

Αυτή η κατάσταση δεν αφορούσε μόνο τους Έλληνες εργάτες. Καθ’ όλη τη διάρκεια του εικοστού αιώνα και μέχρι το 1980, δεκάδες εκατομμύρια εργατών ταξίδεψαν, δούλεψαν και παρέμειναν στις χώρες του πρώτου κόσμου. Στις περισσότερες περιπτώσεις νόμιμα. Η διαφορά με τα σημερινά κύματα μετανάστευσης θα πρέπει να είναι εμφανής. Τα καπιταλιστικά κράτη σήμερα, χωρίς καμία εξαίρεση, διαθέτουν ένα τεράστιο νομικό οπλοστάσιο απαγόρευσης της εισόδου και της παραμονής στη χώρα. Μαζί με τους νόμους, διαθέτουν, και όσο περνάει ο καιρός χτίζουν περισσότερο, τους κατασταλτικούς μηχανισμούς που επιβάλλουν αυτήν την απαγόρευση.

Αλλά η λέξη “απαγόρευση” είναι πολύ ελαφριά για να περιγράψει αυτό που συμβαίνει με τους λεγόμενους “λαθραίους” μετανάστες. Η πραγματική κατάσταση, είναι ότι μόλις περνάει τα σύνορα, ο υποψήφιος μετανάστης εισέρχεται σε ένα νομικό καθεστώς ανυπαρξίας. Αρμόδιοι πλέον γι’ αυτόν και την εργασία του είναι οι μπάτσοι, οι φυλακές και όσα αφεντικά βρεθούν να τον εκμεταλλευτούν. Με λίγα λόγια, ο μετανάστης εξορισμού, εντελώς τεχνητά και με μελετημένη βία, εντάσσεται σε ένα καθεστώς παρανομίας.

Αυτή η τεχνητή παρανομοποίηση, διαδικασία βίαιη και παγκόσμια, αποτελεί την βασική διαφορά της σημερινής μετανάστευσης από εκείνη που κυριάρχησε μέχρι το 1980. Φαίνεται μάλιστα πως σε κάποιες περιπτώσεις αυτή η παρανομοποίηση επιβλήθηκε τόσο απότομα που αναγκάζει διάφορους να εκπλήσσονται. Ο Misha Glenny για παράδειγμα, συγγραφέας του βιβλίου *Mc Mafia*, και ειδικός για θέματα οργανωμένου εγκλήματος, απορεί ως εξής:

Είναι παράδοξο ότι, ενώ αυξανόταν η ζήτηση μεταναστών εργατών στις δυτικές οικονομίες κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1990, οι έλεγχοι στα σύνορα έγιναν πιο αυστηροί σχεδόν παντού. Το γεγονός αυτό δημιούργησε μια πελώρια αγορά για τη διακίνηση ανθρώπων, φαινόμενο που τροφοδοτήθηκε από τη ζήτηση της Δύσης για φτηνή, αφορολόγητη εργασία.⁴

Ο Glenny βρίσκει πολλά τέτοια “παράδοξα” κατά την περιήγησή του στον κόσμο του οργανωμένου εγκλήματος. Με παρόμοια αντίληψη των πραγμάτων, εκπλήσσεται όταν ανακαλύπτει ότι το εμπάργκο εναντίον της Γιουγκοσλαβίας κατά την διάρκεια του Γιουγκοσλαβικού πολέμου στην ουσία λειτούργησε ως σύνδεση των κρατών της περιοχής με το λαθρεμπόριο και γενικότερα το οργανωμένο έγκλημα. Πώς γίνεται ένα κράτος (εν προκειμένω το κράτος των ΗΠΑ) να επιλέγει μία πολιτική που δημιουργεί κράτη - εγκληματίες; Ο Glenny απαντάει μιλώντας για “σοβαρά και ανεξήγητα λάθη”. Εμείς από την άλλη, ούτε τόσο καλοπροαίρετοι είμαστε, ούτε υποτιμούμε τόσο την κρατική σοφία. Πιστεύουμε πως όλα έχουν τον λόγο τους και πως η *απαγόρευση της μετανάστευσης δεν είναι κρατικό λάθος, αλλά η σημαντική κυρίαρχη, παγκόσμια καπιταλιστική στρατηγική για την μετανάστευση και γενικότερα την εργασία*⁵.

“Απαγόρευση”... Υπάρχει και ένας δεύτερος λόγος που αυτή η λέξη είναι προβληματική για τους σκοπούς μας. Πράγματι, η έννοια αυτής της λέξης στην καθομιλουμένη είναι στενά συνδεδεμένη με την έννοια της εξάλειψης. Σύμφωνα με αυτή την έννοια, όταν κάτι “απαγορεύεται” και ειδικά όταν κάτι απαγορεύεται από το κράτος, πολύ απλά δεν συμβαίνει. Και οπωσδήποτε, και πάλι σύμφωνα με αυτή την έννοια, εκείνο που απαγορεύ-

4. Misha Glenny, *McMafia: Έγκλημα Χωρίς Σύνορα*, Πάπυρος, 2008, σελ. 184.

5. Αυτή η εισήγηση δεν θα ασχοληθεί με την παρανομοποίηση της εργασίας ως διεθνή στρατηγική που υιοθετείται σήμερα από το σύνολο των κρατών του δυτικού κόσμου. Κάτι τέτοιο θα μεγάλωνε πολύ τον όγκο και θα μας έβγαζε εκτός των στόχων μας, που είναι η περιγραφή της κατάστασης στην Ελλάδα. Αν πάντως κανείς θέλει τεκμηρίωση για το πώς αυτή η στρατηγική παρανομοποίησης πρωτοεμφανίστηκε στις ΗΠΑ ενάντια στους μετανάστες εργάτες από το Μεξικό και πώς κυριάρχησε παγκόσμια, μπορεί κατ' αρχήν να ανατρέξει στην ξένη βιβλιογραφία που χρησιμοποιήσαμε και παραθέτουμε εδώ.

εται από το κράτος, είναι στις προθέσεις του κράτους να μην συμβαίνει. Αλλά αρκεί η καθημερινή εμπειρία για να καταλάβει κανείς ότι η απαγόρευση της μετανάστευσης δεν λειτουργεί με τους απλοϊκούς όρους της εξάλειψης. Αν θέλουμε να μιλήσουμε για απαγόρευση των μεταναστών θα πρέπει να έχουμε στο μυαλό μας την λέξη “απαγόρευση” με μία πολύ πιο πλούσια έννοια:

Το λαθρεμπόριο των όπλων και του οιοπνεύματος στις χώρες της ποτοαπαγόρευσης, ή, πιο πρόσφατα το λαθρεμπόριο των ναρκωτικών, αποδεικνύουν με τον ίδιο τρόπο την λειτουργία της “χρήσιμης εγκληματικότητας”: η ύπαρξη μιας νομικής απαγόρευσης δημιουργεί γύρω της ένα πεδίο από παράνομες πρακτικές, όπου είναι δυνατό να ασκηθεί κάποιος έλεγχος, και από όπου μπορεί να αντληθεί ένα αθέμιτο κέρδος, με τη μεσολάβηση στοιχείων που αυτά καθεαυτά είναι παράνομα αλλά γίνονται ευμεταχείριστα χάρη στην οργανωμένη τους εγκληματικότητα...⁶

Με αυτή την έννοια, η κρατική απαγόρευση δεν είναι πράξη καταστροφής, αλλά πράξη δημιουργίας. Η απαγόρευση των ναρκωτικών, για παράδειγμα, δεν καταργεί κατά καμία έννοια τα ναρκωτικά ή τους χρήστες. Αντίθετα δημιουργεί ένα πλέγμα κοινωνικών σχέσεων γύρω από την παραγωγή, την διακίνηση και την χρήση των ναρκωτικών. Το μισό αυτού του πλέγματος είναι “εγκληματικό” και “απαγορεύεται”: η παραγωγή, οι έμποροι και η βία που τους προστατεύει. Το άλλο μισό αυτού του πλέγματος είναι πατερναλιστικό - κατασταλτικό και “επιτρέπεται”: οι διώκτες, οι τιμωροί, οι κοινωνικοί λειτουργοί. Και κάτι ακόμα: δεν υπάρχει κατ' αρχήν λόγος τα δύο μισά αυτού του πλέγματος να βρίσκονται σε εμπόλεμη κατάσταση. Διαθέτουν την ίδια αφετηρία και πορεύονται με την ίδια κινητήρια δύναμη. Και σε διάφορα επίπεδα φτάνουν να συνεργάζονται με την πολύ άμεση έννοια. Αυτό σημαίνει παραγωγικότητα της απαγόρευσης.

Αν είναι όμως να μιλήσουμε για την απαγόρευση της μετανάστευσης με αυτήν την έννοια, θα πρέπει να προσθέσουμε και κάτι ακόμα: η απαγόρευση

6. Μισέλ Φουκώ, *Επιτήρηση και Τιμωρία: η Γέννηση της Φυλακής*, Ράππας, 1989.

ση της μετανάστευσης δεν είναι μία απαγόρευση σαν αυτή του αλκοόλ ή των ναρκωτικών γιατί σε ετούτη την περίπτωση εκείνο που απαγορεύεται είναι η εργατική δύναμη, αυτό το εμπόρευμα των εμπορευμάτων. Αυτοί που “απαγορεύονται” με την πολύ πλούσια έννοια που αναφέραμε παραπάνω, είναι εργάτες. Η απαγόρευσή τους είναι μια βίαιη ένταξή τους στο καθεστώς του παρανόμου. Κατά συνέπεια και η εργασία τους είναι παράνομη εργασία που διεξάγεται από παράνομους εργάτες. Το φαινόμενο δεν είναι περιθωριακό. Με δεδομένο ότι ο αριθμός αυτών των παρανομοποιημένων εργατών είναι φορές που υπολογίζεται σε περίπου 500.000, καταλαβαίνουμε ότι αυτή την στιγμή περίπου 10% του εργατικού δυναμικού της χώρας ζει και εργάζεται κάτω από αυτό το καθεστώς. *Πρόκειται για συγκλονιστικό γεγονός το οποίο μάλιστα δεν είναι καθόλου τυχαίο· είναι η σημερινή κρατική πολιτική για την μετανάστευση σε εφαρμογή.* Παρακάτω θα μιλήσουμε για τις επιπτώσεις της.

i. Η παρανομοποίηση της εργασίας αντλεί πλούτο από τους “νόμιμους” τομείς της παραγωγής και τρέφει το εγκληματικό κεφάλαιο.

Θα το πούμε και παρακάτω με περισσότερα λόγια, αλλά η παρανομοποίηση της εργασίας δεν είναι απλά ένα σύνολο νόμων. Είναι κυρίως το σύνολο των πρακτικών που ασκούνται γύρω από αυτούς τους νόμους και την εφαρμογή τους. Η κορυφαία από αυτές τις πρακτικές είναι αυτό που λένε “φύλαξη των συνόρων”. Η “φύλαξη των συνόρων” δεν είναι μία πρακτική που ασκείται απλά κατά μήκος μιας γραμμής στον χάρτη. Είναι ένα σύνολο κατασταλτικών μεθόδων και υποδομών που εκτείνεται σε όλη την ελληνική επικράτεια. Το νομικό καθεστώς και οι πρακτικές των μπάτσων είναι τέτοιες που ο παρανομοποιημένος εργάτης μπορεί ανά πάσα στιγμή να συλληφθεί, να δαρθεί, να κρατηθεί για αόριστο χρονικό διάστημα, έπειτα να αφεθεί ελεύθερος για εξίσου αυθαίρετους λόγους σε εντελώς διαφορετικό σημείο από αυτό της σύλληψής του και να ξαναρχίσει τον ίδιο κύκλο. Δηλαδή, με κινητήριο δύναμη τους μηχανισμούς επιβολής της παρανομοποίησης, αλλά πολλές φορές και την δική του επιθυμία να φύγει από τη χώρα, ο παρανομοποιημένος εργάτης βρίσκει τον εαυτό του σε διαρκή κίνηση μέσα στην ελληνική επικράτεια, από φυλακή σε ξύλο σε παράνομη ερ-

γασία και πάλι από την αρχή. Ο ανθρωπιστικός λόγος που λέγαμε πριν, θεωρεί πως αυτός ο κύκλος αποτελεί έκφραση της αδυναμίας του κράτους να απελάσει τους μετανάστες. Αλλά αυτοί οι κύκλοι δεν είναι αδυναμία ή λάθος. Είναι ο πιο μελετημένος τρόπος από τους πολλούς με τους οποίους παράγεται η παρανομία των μεταναστών. Μάλιστα αναφέρεται στην σχετική βιβλιογραφία με το όνομα “Στρατηγική της Περιστρεφόμενης Πόρτας”, τόπο γέννησης τις ΗΠΑ και πρώτα θύματα τους Μεξικάνους μετανάστες εργάτες.

Αντίθετα λοιπόν με τις κοινές παραδοχές, εκείνο που εκφράζεται με την κρατική κατασταλτική πολιτική απέναντι στους μετανάστες δεν είναι η επιθυμία του κράτους να “καθαρίσει τη χώρα”, ούτε άλλωστε είναι η αντίληψη ότι “η χώρα δεν χωράει άλλους”. Η κρατική κατασταλτική πολιτική απέναντι στους μετανάστες εργάτες είναι προορισμένη να είναι “ατελέσφορη”, αν κάποιος νομίζει πως στόχος της είναι να εξαλείψει την “παράνομη μετανάστευση”. Είναι όμως πολύ αποτελεσματική αν θεωρήσει κανείς πως στόχος της είναι να εμπεδωθεί πρακτικά η “παρανομία” των μεταναστών.

Όμως η κατασταλτική πολιτική που λέγεται “φύλαξη των συνόρων” δεν είναι μόνη της. Εκτός από το κράτος και τους μηχανισμούς του, υπάρχει και ένας δεύτερος παίκτης που παίζει στο παιχνίδι της περιστρεφόμενης πόρτας. Είναι οι εγκληματικές εταιρίες που ασχολούνται με την διακίνηση ανθρώπων. Όσο λοιπόν η παρανομοποίηση των μεταναστών εργατών εμπεδώνεται, όσο το πέρασμα των συνόρων “απαγορεύεται”, όσο πιο σκληρή είναι αυτή η “απαγόρευση”, τόσο αυτοί οι τομείς του εγκληματικού κεφαλαίου γίνονται απαραίτητοι για το πέρασμα των συνόρων. Είναι αυτοί που διαθέτουν την οργάνωση, τις συνδέσεις με το κράτος, με λίγα λόγια τις υποδομές και την τεχνογνωσία που απαιτούνται για το επικίνδυνο πέρασμα, για την μετάβαση σε άλλη χώρα, αλλά όλο και περισσότερο και για την απλή ύπαρξη, κατοικία και εύρεση εργασίας του παρανομοποιημένου εργάτη. Σε αυτά τα πλαίσια, κάθε σκλήρυνση της “μεταναστευτικής πολιτικής”, κάθε όξυνση των μέτρων καταστολής αυξάνει τις κατά κεφαλήν τιμές που χρεώνουν αυτές οι εταιρίες και μαζί αυξάνει τα κέρδη τους.⁷

7. Όπως θα δούμε παρακάτω ακόμη και “κύκλοι του υπουργείου ναυτιλίας” παραδέχονται πως η σκλήρυνση της φύλαξης των συνόρων δεν θα μειώσει τους αριθμούς των διακινούμενων, απλά θα αυξήσει τα κόμιστρα (δες κεφ. 3).

Για να το πούμε ξεκάθαρα, η “φύλαξη των συνόρων” και η παράνομη διακίνηση ανθρώπων συμβιώνουν αρμονικά και θρέφουν η μία την άλλη. Είναι η ίδια συνεργατική σχέση νόμου και εγκλήματος που περιγράφεται από τον Lev Timofeev, ειδικό για το εμπόριο ναρκωτικών στη Ρωσία:

Η απαγόρευση μιας αγοράς δεν σημαίνει και την καταστροφή της. Η απαγόρευση μιας αγοράς σημαίνει το να τίθεται μια απαγορευμένη αλλά δυναμική αναπτυσσόμενη αγορά υπό τον πλήρη έλεγχο των επιχειρήσεων του οργανωμένου εγκλήματος. Επίσης, η απαγόρευση μιας αγοράς σημαίνει την ενίσχυση του κόσμου του εγκλήματος με εκατοντάδες δισεκατομμύρια δολάρια, παρέχοντας στους εγκληματίες ευρεία πρόσβαση σε δημόσια αγαθά που θα διοχετευθούν από τους ναρκομανείς στις τσέπες των εμπόρων ναρκωτικών. Η απαγόρευση μιας αγοράς σημαίνει την εκχώρηση ευκαιριών και πόρων στις επιχειρήσεις του εγκλήματος, γεγονός που τους επιτρέπει να επηρεάζουν, με την καθοδήγηση και τον έλεγχό τους, ολόκληρες κοινωνίες και έθνη. Αυτό είναι το χειρότερο από τα αρνητικά εξωτερικά αποτελέσματα της αγοράς ναρκωτικών. Η διεθνής κοινή γνώμη πρέπει να αντιληφθεί την πρόκληση που συνιστά το ζήτημα αυτό για τον παγκόσμιο πολιτισμό.⁸

Κατά την γνώμη μας βέβαια, “ο παγκόσμιος πολιτισμός” είναι μια χαρά στην υγεία του. Κατά τα άλλα, τα κόμιστρα που ζητούν οι εγκληματικές εταιρίες για το πέρασμα των συνόρων της χώρας, την στιγμή που γράφονται αυτές οι γραμμές, υπολογίζονται σε 6.000 ευρώ κατά μέσο όρο, χωρίς να υπολογίζεται το κόστος μετάβασης σε επόμενη χώρα. Αυτά τα χρήματα είναι ένα χρέος που βρίσκεται πάνω από το κεφάλι κάθε παρανομοποιημένου εργάτη και πρέπει να ξεπληρωθεί μέσω της εργασίας του, είτε εδώ είτε αλλού. Με δεδομένο το κόστος ζωής, το ύψος των μισθών που πληρώνονται και τις “αναποδιές” που νομοτελειακά δημιουργεί η “φύλαξη των συνόρων”, έχει υπολογιστεί και επαληθευθεί ότι ο κάθε παρανομοποιημένος εργάτης μπορεί να χρειαστεί τρία έως έξι χρόνια για να το ξεπλη-

8. Παρατίθεται στο Misha Glenny, *McMafia*, όπως πριν, σελ. 260.

ρώσει⁹. Αυτό σημαίνει ότι 5-10% του εργατικού δυναμικού της χώρας δουλεύει για τρία έως έξι χρόνια με αποκλειστικό στόχο την τροφοδοσία των κύκλων του παράνομου κεφαλαίου. Με δεδομένο ότι οι παρανομοποιημένοι εργάτες δουλεύουν κατά πλειοψηφία σε “νόμιμους” τομείς της παραγωγής, αντιλαμβανόμαστε πως η *παρανομοποίηση της εργασίας λειτουργεί σαν αντλία που μεταφέρει κοινωνικά παραγόμενο πλούτο από τους “νόμιμους” τομείς της παραγωγής στους “παράνομους”*. Οι “παράνομοι” τομείς της παραγωγής με την σειρά τους, χρησιμοποιούν αυτόν τον πλούτο όπως κάθε καπιταλιστική επιχείρηση: για την επέκταση του παραγωγικού τους κύκλου. Και βέβαια αυτή η επέκταση δεν αφορά κατ’ ανάγκη την διακίνηση μεταναστών, αλλά μπορεί να επεκτείνεται σε οποιονδήποτε άλλον τομέα επιτρέπει η τεχνογνωσία και οι άκρες των αφεντικών της διακίνησης και φυσικά να ισχυροποιεί τους δεσμούς τους με το κράτος. Κατ’ αυτόν τον τρόπο η χρήση της παρανομοποιημένης εργασίας σε νόμιμους τομείς της παραγωγής γιγαντώνει την εγκληματική οικονομία. Είναι αυτό που εννοούσαμε παραπάνω όταν αποκαλούσαμε τις επιπτώσεις της παρανομοποίησης της εργασίας “συγκλονιστικές”.

ii. Η παρανομοποίηση της εργασίας δημιουργεί μαφίες στο εσωτερικό της κοινωνίας.

Φυσικά το “νόμιμος” και το “παράνομος” γίνονται όλο και πιο σχετικά στο καθεστώς της παρανομοποιημένης εργασίας. Από την μία είναι γεγονός ότι πολλοί από τους παρανομοποιημένους εργάτες αναγκάζονται να δουλεύουν σε κατ’ εξοχήν παράνομους τομείς της οικονομικής δραστηριότητας. Από την άλλη υπάρχουν διάφορες “γκρίζες περιοχές”, όπως η πώληση λαθραίων εμπορευμάτων. Το πιο βασικό όμως είναι ότι η *ίδια η χρήση της παρανομοποιημένης εργασίας δημιουργεί δεσμούς μεταξύ νόμιμου και παράνομου κεφαλαίου*. Οι εγκληματικές εταιρίες διαχείρισης ανθρώπων δεν ολοκληρώ-

9. Αυτό είναι το χρονικό διάστημα που αναφέρεται σε όλες τις συνεντεύξεις Κινέζων εργατών που παραθέτει η Hsiao-Hung Pai, στο *Chinese Whispers: The True Story behind Britain's hidden army of Labour*, Penguin, 2008. Οι σχέσεις κόστους ζωής και μισθών, καθώς και το κόστος μεταφοράς που αναφέρονται εκεί για τους παρανομοποιημένους εργάτες, δεν είναι πολύ διαφορετικές από τα εδώ δεδομένα.

νουν το έργο τους μόλις τελειώσει το πέρασμα των συνόρων. Είναι για παράδειγμα κοινός τόπος πως τέτοιες επιχειρήσεις είναι συνδεδεμένες με πληθώρα “γραφείων ευρέσεως εργασίας” και “γραφείων ταξιδίων”. Είναι αυτά τα γραφεία ευρέσεως εργασίας που βρίσκουν άμεσα δουλειά στους παρανομοποιημένους εργάτες έτσι ώστε άμεσα να αρχίσουν να ξεπληρώνουν “το χρέος τους”. Κάθε εργοδότης που χρησιμοποιεί μαζικά παρανομοποιημένη εργασία, όταν δεν είναι συνδεδεμένος απευθείας με τους διακινητές, είναι συνδεδεμένος με ένα ή και περισσότερα τέτοια γραφεία. Αυτή η δημιουργία σχέσεων, αυτή η επαφή με νέες τεχνογνωσίες και νέους ηθικούς κώδικες, δημιουργεί για τους “νόμιμους” εργοδότες της παρανομοποιημένης εργασίας νέες δυνατότητες επένδυσης, αυτή την φορά σε παράνομους τομείς της οικονομίας. Δεν πρόκειται για θεωρητικές υποθέσεις: αυτός είναι ο τρόπος μέσω του οποίου η μαφία των φραουλοπαραγωγών της Μανωλάδας κινείται παράλληλα με κυκλώματα καταναγκαστικής πορνείας και εμπορίας και διακίνησης ναρκωτικών.

Αλλά υπάρχει και άλλος δρόμος μέσω του οποίου οι εργοδότες που χρησιμοποιούν παρανομοποιημένη εργασία μετατρέπονται με την σειρά τους σε μαφίες. Ως γνωστόν, κάθε παραγωγική διαδικασία είναι πεδίο μάχης μεταξύ εκείνων που δουλεύουν και εκείνων που οικειοποιούνται τα αποτελέσματα της εργασίας τους. Η επιτήρηση και η πειθάρχηση της εργασίας είναι το πρώτο μέλημα του κάθε αφεντικού, είτε νόμιμου είτε παράνομου. Αλλά στην περίπτωση της παρανομοποιημένης εργασίας, η πειθάρχηση και η επιτήρηση δεν διέπονται από κανένα δίκαιο και κανένα νόμο. Δεν είναι δυνατό να επιβληθούν παρά μόνο παράνομα. Κάθε αφεντικό που χρησιμοποιεί παρανομοποιημένους εργάτες είναι αναγκασμένο να καταφύγει σε μαφιόζικες μεθόδους για να τους βάλει να δουλέψουν παραγωγικά. Από εδώ προέρχονται όλα τα κατακριτέα περιστατικά βίας στην αγνή ελληνική επαρχία που κατά καιρούς βλέπουν το φως της δημοσιότητας.

Υπάρχει όμως και ένας τρίτος, λιγότερο απτός, τρόπος μέσω του οποίου η παρανομοποίηση της εργασίας μεταβάλλει τις κοινωνικές σχέσεις. Λέμε για το γεγονός ότι η ίδια η χρήση και οι συνθήκες χρήσης της παρανομοποιημένης εργασίας δημιουργούν γύρω από την συντελούμενη οικονομική δραστηριότητα ένα ευρύ πεδίο συζήτησης. Ο Γρηγόρης Λάζος για παράδειγμα, στη γνωστή μελέτη του για την καταναγκαστική πορνεία ασχολείται για λί-

γο με τον περίγυρό της. Με άτομα δηλαδή μη άμεσα αναμειγμένα στις πρακτικές της καταναγκαστικής πορνείας, αλλά γνώστες του ζητήματος, όπως είναι για παράδειγμα οι εργαζόμενοι σε μπαρ με εκδιδόμενες. Σύμφωνα με τον Λάζο,

...κατά την τετραετία 1997 - 2000 πρέπει να ήταν ενεργές περίπου 4.500 πορνικές μονάδες στην Ελλάδα. Αυτό όμως φέρει τη συνοδευτική σημασία για ένα ευρύ δίκτυο συνεργασίας -ή συνενοχής- γύρω από τους διεθνοσωματέμπορους. Μια πρώτη εκτίμηση είναι ότι σε αυτό το δίκτυο εμπλέκονταν περισσότερα από 60.000 άτομα, τα οποία γνώριζαν το καθεστώς υπό το οποίο βρίσκονταν οι εκδιδόμενες στην Ελλάδα... Σε κάποιο βαθμό η εργασία τους εξαρτιόταν από τη διεθνοσωματεμπορία και την καταναγκαστική πορνεία. Και ίσως αυτός να είναι ένας από τους λόγους που δεν υπήρχαν φαινόμενα καταγγελτισμού για το συγκεκριμένο καθεστώς...¹⁰

Ο Λάζος περιγράφει το ευρύ πλέγμα συνενοχής που κατέστησε δυνατή την λειτουργία και την ευημερία ενός από τους κατεχοχόν τομείς της παρανομοποιημένης εργασίας. Ακαδημαϊκός καθώς είναι μάλιστα, είναι αναγκασμένος να αφήνει απλά να υπονοείται η ευρύτητα του πλέγματος. Γιατί σε αυτά τα 60.000 άτομα που γνωρίζουν αλλά δεν μιλάνε γιατί έχουν συμφέρον, πρέπει να προσθέσει κανείς τα μέλη των οικογενειών τους, τους γείτονες που φοβούνται ή δεν ενδιαφέρονται, τους πελάτες που βλέπουν τι συμβαίνει, αλλά και τους φίλους των πελατών που “κάτι άκουσαν”. Πρέπει τέλος να προσθέσει ανθρώπους σαν τη γυναίκα εκείνου του πελάτη από κάποιο χωριό της επαρχίας που ένωθε ανακουφισμένη που η καταναγκαστική πορνεία την απάλλαξε από τις ανυπόφορες σεξουαλικές ορέξεις του αντρός της.

Αυτό που προσπαθούμε να περιγράψουμε είναι ο τρόπος με τον οποίο η χρήση της παρανομοποιημένης εργασίας δημιουργεί γύρω της μια νέα κοινωνική ηθική. Και μπορεί κανείς να φανταστεί τη διαμόρφωση και τις εφάρ-

10. Λάζος Γρηγόρης, *Πορνεία και Διεθνική Σωματεμπορία στην Σύγχρονη Ελλάδα: 1. Η Εκδιδόμενη*, Καστανιώτης 2002.

μογές αυτής της ηθικής σε κάθε περίπτωση χρήσης και αναπαραγωγής της παρανομοποιημένης εργασίας. Καθώς το παράνομο κεφάλαιο, οι μέθοδοί του η βία του γίνονται όλο και πιο οικεία, μεγάλα κομμάτια της κοινωνίας τα προσεγγίζουν ηθικά, τα υιοθετούν ως αξιακό σύστημα. Και συμπεριφέρονται αναλόγως.

Είναι λοιπόν με αυτούς τους τρόπους που η παρανομοποίηση της εργασίας παράγει μαφίες στο εσωτερικό της κοινωνίας. Μπορούμε να πούμε πως βρισκόμαστε μπροστά σε μια από τις πιο παραγωγικές, τις πιο δημιουργικές στιγμές της “απαγόρευσης” της εργατικής δύναμης.

iii. Η παρανομοποίηση της εργασίας συνδέει το παράνομο κεφάλαιο με το κράτος.

Την ώρα που διαβάζονται αυτές οι γραμμές την υπόθεση Βλαστού μπορεί και να μην την θυμάται κανένας. Να την θυμίσουμε λοιπόν επί τροχάδην. Το πρώτο μισό του Ιούλη του 2009 όλες οι μεγάλες εφημερίδες και τηλεοπτικοί σταθμοί άρχισαν να δημοσιεύουν απομαγνητοφωνημένους διαλόγους μεταξύ έγκλειστων και ελεύθερων εγκληματιών που εμπλέκονταν στην απαγωγή του εφοπλιστή Περικλή Παναγόπουλου. Οι διάλογοι, που είχαν καταγραφεί, απομαγνητοφωνηθεί και διοχετεύονταν στα μήντια από την ΕΥΠ, γρήγορα ξέφυγαν από την απαγωγή και στράφηκαν στην αναφορά ονομάτων του δημόσιου βίου, των οποίων υπονοούνταν ή καταγγελλόταν η σχέση με τους απαγωγείς. Υψηλόβαθμοι μπάτσοι, διευθυντές φυλακών, υπουργοί και υφυπουργοί, αναφέρθηκαν και ξαναξεχάστηκαν, πάντα με το υπονοούμενο των σκοτεινών δοσοληψιών. Στις 14 του Ιούλη ο αρχηγός της ΕΥΠ άλλαξε αιφνιδιαστικά και στη θέση διορίστηκε ο εισαγγελέας εφετών Δημήτρης Παπαγγελόπουλος. Και στις 19 Ιούλη ο Παπαγγελόπουλος έδινε συνέντευξη στην Καθημερινή, μαζί με άλλα “άνωτα στελέχη των μυστικών υπηρεσιών” και θέμα τις νέες αρμοδιότητες της ΕΥΠ.

Σε εκείνη την συνέντευξη μάθαμε ότι ο άμεσος στόχος της ΕΥΠ είναι “να περιοριστεί και να ελεγχθεί ο τζίρος εκατομμυρίων ευρώ που διοχετεύονται στην αγορά από το εμπόριο που έχει στηθεί γύρω από το φαινόμενο της λαθρομετανάστευσης”. Επίσης ότι τα κυκλώματα που διαχειρίζονται τη διαμονή και τη διοχέτευση των μεταναστών στην παράνομη εργασία είναι ευρύτατα και ότι “εκατοντάδες πολίτες έχουν διαβρωθεί από τα κυκλώματα των λαθρεμπόρων, ακόμη και πολίτες που μέχρι πρότινος δεν

είχαν μυρωδιά από παράνομες δραστηριότητες”. Σύμφωνα με τον νέο αρχηγό της ΕΥΠ, η Ελλάδα έχει καταστεί “χώρα πέρασμα για διακίνηση ναρκωτικών, όπλων και ανθρώπων” και το δυσοίωνο είναι πως στις δραστηριότητες αυτές “εμπλέκονται και πολίτες υπεράνω πάσης υποψίας, είτε εν γνώσει είτε εν αγνοία τους, συμβάλλοντας στο ξέπλυμα του παράνομου χρήματος που τροφοδοτεί νόμιμες δραστηριότητες συντηρώντας επιχειρήσεις, εμπορικούς τομείς ευρείας κλίμακας”.¹¹

Ας προσέξουμε για λίγο την περίεργη διατύπωση της παραπάνω παραγράφου: ο τζίρος εκατομμυρίων ευρώ που προέρχεται από την παρανομοποίηση της εργασίας είναι όντως διακύβευμα. Και όντως εμπλέκει με το έγκλημα “πολίτες υπεράνω υποψίας”, πολίτες σαν και αυτούς των οποίων τα ονόματα δημοσιεύονταν τις προηγούμενες ημέρες, λέμε εμείς. Αυτός ο τζίρος λοιπόν και η εξουσία που εκπορεύεται από αυτόν πρέπει “να ελεγχθεί”. Ποιός είναι όμως εκείνος που ελέγχει;

Εκ των πραγμάτων υπάρχει ένας γενικός παίκτης πάνω από τις ροές χρήματος που δημιουργεί η παρανομοποιημένη εργασία. Αυτός ο παίκτης είναι οι κατά τόπους κρατικοί μηχανισμοί. Αυτό είναι λογικό, γιατί όπως είδαμε η ίδια η πράξη της νομικής απαγόρευσης δημιουργεί ανάγκες επίβλεψης και επιβολής της απαγόρευσης. Εκείνοι που επιβλέπουν και επιβάλλουν την απαγόρευση αποκτούν εξουσία πάνω στο απαγορευμένο, ανάλογη της μηδαμινής έως περιοπτης θέσης τους στους κρατικούς μηχανισμούς. Από αυτή την απλή διαδικασία και καθώς η παρανομοποίηση της εργασίας εξελισσόταν, χιλιάδες κρατικοί υπάλληλοι απέκτησαν πρόσβαση σε πλούτο που πιο πριν δεν είχαν ονειρευτεί. Το 1993 για παράδειγμα, ο Ιορδάνης Ψημμένος, γράφοντας μία από τις πρώτες μελέτες για τη μετανάστευση στην Ελλάδα, μιλούσε με μια τσατσά στην Ομόνοια. Έμαθε τα εξής:

Συνήθως ένα κορίτσι πρέπει να φέρει περίπου 100.000 - 150.000 δρχ [ενν. την ημέρα]. Από αυτά, πρέπει να πληρώσω πάνω από το 1/3 στον Έλληνα νταβατζή για την ασφάλεια που προσφέρει. Με τον όρο ασφάλεια δεν εννοώ την προστασία, αλλά την εξεύρεση πελατείας για το

11. Η ΕΥΠ στον πόλεμο κατά του εγκλήματος, Καθημερινή, 19/07/09.

κορίτσι, την ενοίκιαση διαμερίσματος και οπωσδήποτε το λάδωμα της αστυνομίας...¹²

Ήδη από το 1993 αυτό το “οπωσδήποτε” καθημερινό λάδωμα δείχνει μια μόνιμη σχέση των μπάτσων της Ομόνοιας με την καταναγκαστική πορνεία της περιοχής. Για να το πούμε απλά, οι μπάτσοι της Ομόνοιας έπαιρναν προμήθεια από κάθε βιασμό. Η μονιμότητα αυτής της ροής από την καταναγκαστική πορνεία προς τους κρατικούς μηχανισμούς μπορεί να διαπιστωθεί εύκολα. Ακόμη και το καλοκαίρι που μας πέρασε, 16 ολόκληρα χρόνια μετά την έρευνα του Ψημμένου, οι ιθύνοντες της τελευταίας εταιρείας καταναγκαστικής πορνείας που για κάποιους λόγους “εξαρθρώθηκε”, έπρεπε να πληρώνουν “3.200 ευρώ το μήνα σε τμήματα της αστυνομίας” ή αλλιώς “700 ευρώ το μήνα η Υποδιεύθυνση, 500 το Αλλοδαπών, 2.000 το Ηθών”¹³. Εξίσου ενδιαφέρον είναι ότι σχεδόν κάθε εταιρεία καταναγκαστικής πορνείας που ήρθε στην επιφάνεια την περίοδο 2008-2009 περιλάμβανε στις τάξεις της κάποιον πρώην ή εν ενεργεία μπάτσο του τμήματος Αλλοδαπών της Πέτρου Ράλλη. Φυσικά, αυτού του είδους οι σχέσεις δεν περιορίζονται στην περίπτωση της καταναγκαστικής πορνείας. Το Αλλοδαπών λειτουργεί σαν φάμπρικα παραγωγής χαρτιών για πάσα χρήση. Οι μπάτσοι της Ηλείας εκτός από τη δεδομένη ανάμιξή τους στο εμπόριο ναρκωτικών, συμμετέχουν στην καταστολή απεργιών στις φράουλες. Η Πάτρα είναι η πρωτεύουσα της σύνδεσης του λιμενικού σώματος με τα κυκλώματα διακίνησης ανθρώπων. Οι φρουροί κάθε κέντρου κράτησης πληρώνονται για διευκολύνσεις προς τους κρατούμενους, αλλά και για την εργασία που οι κρατούμενοι παρέχουν προς τις γύρω τοπικές κοινωνίες. Και βέβαια δεν είναι μόνο οι μπάτσοι. Δικηγόροι που συμμετέχουν σε εταιρείες έκδοσης πλαστών χαρτιών, γιατροί που εκδίδουν πλαστά πιστοποιητικά υγείας και δημόσιοι υπάλληλοι κάθε είδους¹⁴, όλοι τους, με την εξουσία που κατέχουν λόγω της θέσης τους μέσα στην ιεραρχία που δημιουργεί

12. Ψημμένος Ιορδάνης, Μετανάστευση από τα Βαλκάνια - Κοινωνικός Αποκλεισμός στην Αθήνα, β' έκδοση, Παπαζήσης 2004.

13. Η “ταρίφα” για συγκάλυψη, Καθημερινή 14/7/2009.

14. Διάφορες πτυχές αυτών των σχέσεων θα αναφερθούν με περισσότερες λεπτομέρειες στο 3ο κεφάλαιο.

το δίπολο νομιμότητα-παρανομία, αποκτούν μερίδια στον πλούτο που δημιουργεί η παρανομοποιημένη εργασία.

Μέχρι στιγμής βρισκόμαστε στο πεδίο που ορίζεται από τη φιλολογία ως “διαφθορά”. Εκείνο ωστόσο που παραλείπεται από τα σχετικά ρεπορτάζ είναι η σημασία της μονιμότητας των ροών του χρήματος και της εξουσίας που περιγράφουμε παραπάνω. Η σταθερή και διαρκώς διογκούμενη ροή χρημάτων αναμφίβολα δημιουργεί ανάγκες και δικαιώματα διανομής. Ποιός θα πάρει τι από τα 2.000 ευρώ το μήνα που λάμβανε το Ηθών από ένα και μόνο κύκλωμα; Από εκεί είναι που δημιουργούνται μάχες εξουσίας στο εσωτερικό των κρατικών μηχανισμών με διακύβευμα αυτήν ακριβώς τη νομή του πλούτου. Είναι με αυτόν τον τρόπο που κατά τη γνώμη μας πρέπει να ερμηνεύουμε τη συντριπτική πλειοψηφία των “εξαρθρώσεων” και “αποκαλύψεων” των διαφόρων παρανόμων εταιρειών. Το πιο σημαντικό όμως από τα παραλειπόμενα περί “διαφθοράς” είναι ότι με κινητήρα τον πλούτο που παράγεται από την παρανομοποίηση της εργασίας, στο εσωτερικό των κρατικών μηχανισμών δημιουργούνται περιοχές που έχουν κάθε συμφέρον, όχι μόνο να διατηρήσουν, αλλά και να επεκτείνουν αυτού του είδους την οικονομική δραστηριότητα. Και όχι μόνο έχουν συμφέρον την επέκταση, αλλά όπως είδαμε, διαθέτουν και την απαιτούμενη εξουσία για να την πραγματοποιήσουν.

Η διανομή του πλούτου, η εξουσία πάνω στη διανομή και κυρίως το *συμφέρον για επέκταση...* Κατά τη γνώμη μας αυτές οι ανάγκες ανοίγουν το δρόμο -ή καλύτερα: επιβάλλουν- την ύπαρξη *ανώτερων επιπέδων οργάνωσης* της σχέσης κράτους και εγκληματικού κεφαλαίου. Για τα είκοσι χρόνια που η παρανομοποίηση της εργασίας γίνεται όλο και περισσότερο στρατηγική του ελληνικού καπιταλισμού, αυτά τα ανώτερα επίπεδα οργάνωσης επεκτείνονται και περιλαμβάνουν όλο και ανώτερα στελέχη της πυραμίδας των κρατικών μηχανισμών. Μάλιστα η αναγνώριση της ύπαρξής αυτών των επιπέδων οργάνωσης, μπορεί να μας χρησιμεύσει για να εξηγήσουμε επεισόδια σαν αυτά που αναφέρουμε παραπάνω, όχι σαν μεμονωμένα, διάσπαρτα και τυχαία (η επί εικοσαετίας επανάληψή τους διόλου δεν συνάδει με κάτι τέτοιο), αλλά σαν *συστηματικές εκδηλώσεις μιας σημαντικότητας μεταβολής των λειτουργιών του κράτους*¹⁵.

15. Σχετικά μπορεί να δει κανείς την εισήγηση της εκδήλωσης με τίτλο “Η κρατικοποίηση του εγκλήματος” από τη “Συνέλευση Ενάντια στην Ειρήνη”, 2007.

Ας το προσέξουμε αυτό: Είναι γεγονός ότι “η παρανομία” και η “νομιμότητα” είναι εν πολλοίς αυθαίρετες κατασκευές που επιβάλλονται από την κρατική εξουσία. Είναι όμως πολύ διαφορετικό ένα κράτος που σε γενικές γραμμές δέχεται τους διαχωρισμούς “νόμιμου” και “παράνομου” που το ίδιο επιβάλλει, που ασχολείται με την τιμωρία της “παρανομίας” και την προώθηση της “νομιμότητας”, από ένα κράτος σεβαστά τμήματα του οποίου εμπλέκονται συνειδητά με τον κόσμο της “παρανομίας” ως παράνομα τα ίδια. Όταν λοιπόν ο νέος διοικητής της ΕΥΠ αναγγέλλει ότι η υπηρεσία του έχει βασικό στόχο “να περιοριστεί και να ελεγχθεί ο τζίρος εκατομμυρίων ευρώ που διοχετεύονται στην αγορά από το εμπόριο που έχει στηθεί γύρω από το φαινόμενο της λαθρομετανάστευσης”, θα πρέπει να κοιτάμε λιγότερο το “περιοριστεί” και περισσότερο το “ελεγχθεί”. Είναι κατά τη γνώμη μας αυτή η στρατηγική μεταβολή του κράτους και ο έλεγχος αυτής της μεταβολής που βρίσκονται πίσω από τις διατυπώσεις του.

iv. Σύνοψη

Υποστηρίξαμε λοιπόν παραπάνω ότι η σημερινή κρατική στρατηγική σχετικά με τη μετανάστευση είναι μια στρατηγική παρανομοποίησης της εργασίας. Το ελληνικό κράτος -κι εδώ που τα λέμε, όλα τα ανεπτυγμένα καπιταλιστικά κράτη του πλανήτη- επέλεγε να κρατούν ένα τμήμα της εργατικής τάξης που βρίσκεται ανα πάσα στιγμή στο εσωτερικό τους σε κατάσταση παρανομίας. Ταυτόχρονα, κατασκευάζουν τους μηχανισμούς που δημιουργούν, επιβάλλουν και καρπώνονται τα οφέλη αυτής της παρανομίας. Οι συνέπειες είναι συγκλονιστικές.

-Η παρανομοποίηση της εργασίας εξασφαλίζει πως ένα σεβαστό ποσοστό της συνολικής κοινωνικής εργασίας διεξάγεται υπό συνθήκες δουλείας.

-Η παρανομοποίηση της εργασίας λειτουργεί σαν αντλία μεταφοράς πλούτου από τα “νόμιμα” τμήματα της παραγωγής στα “παράνομα”, γιγαντώνοντας και ισοχυροποιώντας τους κύκλους του παράνομου κεφαλαίου.

-Η παρανομοποίηση της εργασίας δημιουργεί μαφίες στο εσωτερικό της κοινωνίας, τόσο σαν οργάνωση όσο και σαν ηθική.

-Τέλος, η παρανομοποίηση της εργασίας μετατρέπει το ίδιο το κράτος σε εγκληματικό μηχανισμό.

Βρίσκουμε πως στην περιγραφή του φαινομένου που συζητάμε και των συνεπειών του ήμασταν όσο επέτρεπαν οι δυνατότητές μας σαφείς. Αντιλαμβανόμαστε ωστόσο πως παραμένουν αρκετά ερωτήματα να απαντηθούν. *Γιατί η παρανομοποίηση της εργασίας; Γιατί σήμερα; Και ποιες οι συνέπειες για την “νόμιμη” εργασία;* Τα δύο πρώτα από αυτά τα ερωτήματα θα μας απασχολήσουν αμέσως παρακάτω. Για το τρίτο ερώτημα θα μιλήσουμε στα συμπεράσματα.

3. Γιατί η παρανομοποίηση της εργασίας;

Η δεκαετία του '90 ήταν περίεργη εποχή. Δεν κάλπαζε μόνο το κεφάλαιο, κάλπαζαν και οι ιδεολογίες του. Για τις ταξικές ιδέες και τις ταξικές πολιτικές, αυτή ήταν μια από τις χειρότερες περιόδους από καταβολής καπιταλισμού. Σίγουρα για την Ελλάδα και πιθανότατα και παγκόσμια. Όπως ήταν φυσικό για μια εποχή κατά την οποία η ίδια η εργατική τάξη αρνούσανταν πεισματικά να αναγνωρίσει τον εαυτό της ως τέτοια, στον αστερισμό των γραμμάτων άρχισαν να εμφανίζονται φωνές που υποστήριζαν ακριβώς αυτό: ότι η εργατική τάξη δεν υπάρχει, ότι ακόμη κι αν υπάρχει οι μέρες της είναι μετρημένες, ότι τα αφεντικά δεν έχουν πια ανάγκη από εργάτες. Δύο από τα πιο εμβληματικά τέτοια κείμενα ήταν το *Το Τέλος της Εργασίας και το Μέλλον της* του Τζέρεμι Ρίφκιν και το *Η Εργασία του Διονύσου* των Τόνι Νέγκρι και Μάικλ Χαρντ¹⁶.

Ο Ρίφκιν ισχυριζόταν πως η τεχνολογική εξέλιξη μας οδηγεί αναπόφευκτα σε ένα μέλλον όπου η εργασία δεν θα διεξάγεται από τους εργάτες αλλά από μηχανές με αυτόματο τρόπο. Συνεπώς, χρέος του κράτους ήταν να δημιουργήσει τομείς απασχόλησης για τους εργάτες που εντός ολίγου θα βρίσκονταν δίχως κοινωνικό ρόλο και χρησιμότητα. Το βιβλίο κατέληγε υποστηρίζοντας πως οι αχρείαστοι εργάτες της μετά την εργασία εποχής, θα πρέπει να διοχετευθούν στο ευρύ φάσμα της εθελοντικής εργασί-

16. Rifkin Jeremy, *Το Τέλος της Εργασίας και το Μέλλον της*, πρώτη έκδοση 1995, στα ελληνικά Λιβάνης 1996. Hardt Michael & Negri Antonio, *Η Εργασία του Διονύσου*, πρώτη έκδοση 1996, στα ελληνικά Ελευθεριακή Κουλτούρα 2001.